

Laip metsas

Öösel hakkas koer õues järsku haukuma ja jooksis erutatult aida poole: aida räästa all seisis must mehekogu, malakas pihus. Koer haukus üha ägedamalt teerajal, õunapuude vahel, vihast värisedes, karvad kuklas püsti.

Kambris äratas koera kisa magajad. Nad avasid akna ja nägid halli mehekogu aida juurest üle põllu lepikusse jooksvat, pikk ja kohmakas, ettepoole kummargil, malk pihus.

Mehed riietusid kähku, võtsid naela otsast püssi ja hiilisid õue. Nad hoidusid ettevaatlikult tare varju, seisis tükk aega seinajal sosistades ja hiilisid siis edasi aida juurde.

Kõik ukсед olid terved ja aida sein tagant puutumata. Kuid räästa all poril nad silmasid mehe väikesi pastlajälgi.

Nad viisid koera vägisi kambrisse, ise läksid uuesti aida juurde. Kas tuleb mees veel tagasi või ei tule? Kuid nad jäid siiski valvama, tehes endale pinu ja seinavahele redupaiga, kust oli hea ümbrust silmas pidada. Sealt võis hästi jälgida võsastikku aida taga ja kitsast hämarat nurme, millest mees oli üle jooksnud.

»Näe, kas see seal on inimene?«

Mehed vaatasid üle pinu võsa poole.

»Jah, see on inimene!«

»Vist koguni kaks?«

»Kaks? Ei, üks!«

»Aga see must kogu paremal?«

»See on põõsas.«

Siis hakkas must kogu hiilides tagasi aida poole nihkuma. Ta muutus lähenedes ikka suuremaks ja suuremaks.

»Tuleb!«

Öö muutus võikaks.

»Kas laseme ta maha või võtame kinni?«

»Võtame kinni ja siis – maha!«

Võssa põgenenud mees tuli tüki aja pärast uuesti tagasi aida juurde ja hakkas redelit mööda üles ronima. Nüüd torna-

sid luurajad talle kisades kallale, haarasid ta kinni ja kiskusid redelilt maha. Mees libises selili porisse.

Kuid nad tõmbasid ta jälle jalule, söimasid, ähvardasid ruskatega, püssiots suruti otse nina alla. Mees seisis abitud nende vahel, mustad juksed sassis, lai vihmakuub peaaegu maani. Koer oli kambriist vabanenud, jooksis aida juurde ja nuusutas urisedes meest, karvad kuklas püsti.

»Mis asja sa hulgud ja askeldad siin öösiti!« karjuti tumdmatule mehele. »Mis sa käid siin ja mis sul asja on südaööl võõrale aidapealsele? Mis sa hulgud, mis sa nuhid, seletal!«

»Mis ma hulgun!« lausus mees hääle värisedes, kolme mehe vahel. »Mis mul asja...«

»Jah, mis sa hulgud! Viime su võssa ja laseme maha nagu koerapoja.«

Mees silmitsetes võõraid mehi enda ümber, ta näol oli abituu hinnunaeratus.

»Ära vingi üksisõnu – mis mul asjal! Ära siin veiderdada! Oled sattunud kord meeste pikku, – kahtlane, kas sa näedki enam päikesetõusul!«

Nad hakkasid teda kahe mehe vahel elamu poole tirima, kolmas andis jalaga tagant.

»Ärge lööge, ärge tapke!« palus ehmunud mees.

Mida lähemale vanale elamule, seda koledam paisitis talle hämar tare-esik oma musta, avatud uksega, seda küürakamaks näis tõmbuvat vana elamu õlgkatust.

»Olen inimene nagu teiegi – laske mind lahti ja oma teed minna.«

Jõud tema jalgadest hakkas kaduma.

»Sina oled inimene?« mõnitasid mehed edasi. »Küll me veel vaatame, kas sa oled ikka inimene.«

Nad kadusid müriinal esikusse, löid ukse pärani ja vedasid mehe suure ceskambriisse. Hirmunud naised silmitsesid tüljaid cemalt vahetukselt.

»Näe, saime varganõo kätte,« praalitsid mehed. »Koer heidutas ta võssa, aga ta tõbuke tuli jälle tagasi aida juurde. Mis sul asja oli võõrale aidapealsele, vastal!«

»Mis mul asja oli...«

»Jah, mis sul asja oli! Vastal!«

»Mida ma otsisin...«

»Ära vaagu üksisõnu – mida ma otsisin! Vastal!«

Nad tuhnisid põhjalikult läbi tema taskud, kuid ei leidnud neist mingit relva, leidsid ainult väikese käänispäega noa.

Nad said ta taskust veelgi mõne eseme – vorstijupi, rahakoti mõne penniga, viis pikka küünalt ja tikutopsi.

Mehed muutusid tigeдамaks.

»Aga ütles nüüd, miks sul küünlad ja tikutops taskus on? Jah, miks! Mis sa neist taskus kannad? Tikud on kaasas, aga ise suitsuunnes ei ole!«

»Miks ma suitsuunnes ei ole,« vastas võõras. »Lubage, ma näitan teile: mul on paberossid taskus! Teid on kuus, mina aga üks, ja teie ei julge mu käsi lahti lasta! Jänesed! Otsige mu rinnatasku läbi, sealt leiata paberrossikarbi. Miks ma ei ole siis suitsuunnes!«

Mehed leidsid ta rinnataskust tõepoolest paberrossikarbi.

»Aga mis sa küünaldega teed? Mispärast sa küünlaid taskus kannad?«

»Mispärast...«

»Muidu sa oskad raginal vastu haukuda, aga nüüd sa ei oska enam valetadagi! Ega see »mispärast« ole mingi vastus!«

Aga siis ütles mees:

»Kui mul näiteks oleks olnud taskus teelusikas või suur raudnael, kas ma ka siis peaksin teile seletama, miks nad mul kaasas on...«

Aga mehed ei vajanudki ta vastust, nad mängisid tema vastu välja uue raske trumbi:

»Sul on viis küünalt taskus ja meil on viis maja... Kuidas sa niisugust asja seletad?«

»Viis maja...«

»Jah, viis maja ja viis küünalt!«

Nüüd ruttas peremees tagakambriisse ja tõi sealt kaasa väikese paberlipaka, andes selle kahtlase mehe kätte.

»Loc, röövell Loe! Nüüd sa oled mel peos nagu vilets hiire-
poeg!«

Mees luges:

»Teatan sulle, et kõik sinu majad näevad varsti punasti-
kukke! Põletan su puupaljaks, saad endale eluks ajaks sandi-
kepi!«

Võõra mehe sõrmede vahel lipendas imelikult valge leheke
ränkade ähvardussõnadega. Ja peremees kisendas:

»Sa tahtsid minu majadele lauritsa lahki lasta – nad hea
maksu eest lõõmama panna! Igale majale – küünal! Ja ühel
heal ööl oleks mu õu elavat tuld täis! Aga nüüd sa oled mel
peos ega pääse püssikuulisti!«

Toodi nõör ja tundmatu mees seoti kõvasti kinni, kuigi ta
nele sõgedasti vastu raius.

»Siin on eksitusega tegenisti!« hüüdis ta. »Miks mina, võõras
inimene, peaksin su majad maha põletama? Tulin alevist ja
tahtsin linna minna. Siis hakkas vihma tibatama, mõlesin hom-
mikuni aidapealsel puhata ja vihmavarju otsida.«

Peremees karjus:

»Ma ei usu sedal Tulesüütajal! Viime su võssa ja tõmbame
oksa!«

Nad ei viinud teda siiski kaasikusse, vaid talutasid vanasse
kivikeldrisse, lukuastasid ukse. Hommikul sõideti alevisse
kordniku järele.

Alles keskpäeval jõudis kordnik tallu, väsinud ja tige, –
öösel oli ta kuskil vargajahi pidanud.

»Ise olen nälgas ja hobune on nälgas,« kirtus ta pahuralt. »Aja
aina vargaid taga! Ühele tõmbasin öösel püssi peale, aga ei
saanud pihta, kurat võtku!«

Näljasele hobusele toodi kaeru ja heinu, kordnik viidi taga-
kambrisse. Anti talle süüa ja kallati viina. Ja seal ta küsis, suu
toitu täis:

»Nii et sinul, Märt, taheti eile öösel kõik majad maha põle-
tada? Kuidas see siis juhtus?«

Suu rängalt toitu täis, tõstis ta aplalt taldrikule vägevaid liha-

tükke ja kummutas oma jannuvasse kurku ühe klaasi teise
järel meega magusaks tehtud kroonuviina.

»Kuidas see tuli?« hakkas peremees seletama. »Ega ma müüdu
polekski asjale jaole saanud, aga mul on hea õuekoer, see
haukus meid üles. Jooksime aknale, näeme: mees sõrgib aida
juurest üle nurme kaasikusse, koer kannul. Läksime sedamaid
kolmekesi välja, panime koera kambrisse kinni, et ta ei saaks
asja nurja ajada, ja hakkasime aidapealsel ootama. Arvasime,
et mees tuleb kindlasti tagasi. Ja ei läinudki kuigi kaua aega,
kui mehe pea redeli ülemisele pulgale ilmus ja must kogu hak-
kas lakka ronima. Tema meid ei näinud, toppis küünla otsa-
pidi põhku ja rapsis tikust tule otsa. Seadis nii, et põhk oleks
mõne aja pärast tuld võtnud... ja hoone põlema läinud. Kar-
gasime siis kisega talle kallale ja võtsime selle kaabaka kinni!«

»Oigus, sulatõugus!« kiitis kordnik. »Te oleksite võinud mehe
samas paigas vagaks teha – koerגי poleks tagantjärele hauku-
nud.«

Peremees vaatas mõtlikult pörandale, nagistas kordamisi
oma pakklikke sõrmi.

»Poisid tahtsid küll, aga mina, rumal, keelasin ära!« ütles ta.

»Mõltesin: olen varandusega inimene – ei ole hea... Saan
lõpuks veel teise vaenlase kaelal!«

Aga siis sosistas õige tasa kordnikule:

»Teil oleks parem talle kuul pähe kihutada – teie olete
ametimees. Teie võite seda südamerahuga teha – teile on see
seadusega lubatud... Võite öelda, et tahtis metsa põgeneda,
siis – tõmbasin talle tule takka. Saigi saadan pihta, – kukkus
ninali kanarbikku ja – kohe oli võhm väljas!«

Kordnik naeratas põse ühe poolega:

»Miks ei... kui... noh... nii...«

Ka tema sosistas õige tasa:

»On's nõnda vähe inimesi maailmast loojakarja saadetu!
Üks laul aga ütleb: raha paneb rattad käima...«

Ja ta pilutas üht silma, mille mõtet peremees kohe taipas.
Ka peremees pilutas talle silma ning mõlenad mehed muhellesid
laialt.

Kordnik näris matsvat ribikonti suure isuga edasi. Ja pere-mees ütles talle poolsosinal, et on valmis kordnikule teene eest maksma head vaevatasu: jahu, seapõrsa, mõned koormad ristikehina ja veel üht-teist.

Siis mindi alla keldrisse. Mees magas pooltühjas kartulisalves, põlved püsti. Ta käed olid selja taha seotud, ta norskas. Nad koputasid talle kepiotsaga põlvenukile.

»Hei, küünlamees, nüüd kähku jalule! Uurime järele, mis me sinuga ette võtame!«

Mees tõusis vilkalt püsti, astus kartulisalvest välja ning läks ühes peremehe ja kordnikuga kambrisse. Ta näis olevat väsinud, istus vaikselt toolile. Ja ütles:

»Andke mulle palake leiba, mu köht on tühi.«

Töomes vabastas kordniku loal ta käed, ja vang hakkas lauaotsal piima-leiba näsima.

Väljas korraldati kordniku ärasõitu: hobusel võeti heinad eest, anti kaerajahurokka, vankrisse toodi sületäis magusasti lõhnavat ristikehina. Perenaine peitis vankripärra mitmesuguseid kotte ja kompe. Siis toodi mees välja, seoti tal käed uuesti selja taha ja upitati vankrisse.

»Seo aga seo kõvasti, ole ettevaatlik!« manitses peremees kordnikku.

»Ära karda, sõber! Ega ma esimest korda seol! Ja milleks mul «tuletukk» kaasas on!«

Ta koputas käega puusal rippuvale nahktaskule ja päästis selle kaane lahti, et saaks vajaduse korral ruttu relva haarata.

Mees istus vankris palja peaga, päike paistis talle otse näkku. Nad saatsid siiski karjapoisi õhtul aida juurde jäänud mütsi järgi, ja see surruiti nüüd mehele poolviltu pähe.

»Vaata, et sa mul hiljakesi oled.« tõreles kordnik mellega.

»Siin on mul kolt nagu kahur kahaksa mütsuga!«

Ta koputas uhkelt oma puusal rippuvale relvätupele ja ronis siis üle vankrivedeli ulatuvale heinahuunikule, vahistatud mees madalal tema jalgade vahel.

Jäeti jumalaga, vanker hakkas õuest külalatele veerema.

Näis, nagu oleks tahetud kordnikule veelgi midagi viimseks sõnaks kinnitada, kuid ei sõandatud töömeeste kuuldes. Ent kordnik taipas ilma ütle mata neid viimaseid soove ja mõtteid: söida metsateed, lase mees mahal!

Väljusid müri nal õuest. Hobuse valgete täppidega jalad välkusid kärmesti teel ja suur sarviline varri jooksis ühes sõitjatega edasi küla poole.

Kordniku ja vahistatu vahel hargnes varsti jutulõng. Aegajalt kuuldus iseegi naeru.

»Sul on üsna väledate jalgadega mära,« kiitis mees. »Muidu vist üsna vana kronuke, aga jalad nagu säul!«

»Jah, viledad, ei saa laita, laseb nagu põhjapöder,« kiitles kordnik. »Varemalt mul hobust ei olnudki, alles kevadel ostsin.

Ei jõua ju igasse põrgusse jalgsi joosta. Aga jooksmist on minu sugusel palju-palju!«

»Palju võib muidugi olla, nüüd on niisugune aeg!« Edasi sõites arvas kordnik:

»Sul on ehk piinlik niiviisi sõita – kinniseotult? Kui tahad, ma viskan sulle tekiotsa peale.«

Kuid mees sellest ei hoolinud.

»Pole häbi midagi,« ühmatas ta. »Igaüks teab, et kui sõidad kordnikuga, siis on su käte ümber nõör. Kui mina oleksin kordnik, oleks mul endal häbi, et ma inimesel käed kinni seon:

püssikoikam kaasas, aga ei julge siiski käsi lahti jätta! Ega ma hakkagi põgenema, ma pole mingit kurja teinud!«

Heietas edasi:

»Ega ole sugugi häbi kinniseotult sõita! Igaüks teab, et enam vangistatakse süütuid kui kelme. Ja ega tulepistia olegi tea kui suur roimar, tulepistimine pole minu arvates üldse kuritegu!

On olemas seaduslik kohus ja – omakohus. Ise on palju parem kohut mõista, kui teist seda teha lasta. Ega muudu ei põletata, kui seda ära pole teinud! Niisugune kohus on rikaste jaoks

juba vanast hallist ajast sisse seatud nagu jumal ja piibelgi. Ega vaesele ole kohut vaja ega midagi, keegi teda ei röövivi ja keegi ei anna talle kohtuski õigust. Kui nüüd aru saadakse, et

jumal on seatud inimeste petmiseks, siis peaks olema kohtuga

seesama lugu. Igal inimesel olgu vabadus ise oma vaenlase üle kohut mõista. Kohitud ongi niisugused kohad, kus sünnib kõige rohkem ülekohut, kohtute pärast ei kaogi kuriteod kunagi maailmast: ei karistata nii, nagu peaks karistama.»

Kordnikule see jutt ei meeldinud. Ta urises mõne sõna vastu tahtmist ja arvas:

»Siis ei oleks muud, kui tuli jookseks ühest räästast teisel Siis ei jõuaks keegi enam korda maa peale seada!«

Mees hüüdis:

»Siis just tuleks kord jalule – isendast! Siis ei tohiks keegi teisele ülekohut teha. Üks põlv põletaks end paljaks, järgmised juba oskaksid elada!«

Talust vaatasid peremees ja perenaine sõjajale pingsalt jälle. Varsti nad jõuavad teelahkmele: üks tee viib külast läbi, teine pöördub metsa. Kummale poole sõidab kordnik?

Ta sõitis metsateele!

Vist pööras meeski vankris näo kordniku poole ja küsis imestunult:

»Kas sõidame metsateed?«

»Sõidame metsateed!« vastas kordnik.

Ja nad kadusid varsti metsatukka, vanker loksus rööpais nagu paat lainetel.

Peremees hakkas tare ees puupakul sahka parandama, tuul pani ta vestihõlmad lipendama.

Veel pool tundi sõitu, siis lõpeb mets, algab küla. Mitu meest istub veel vankris? Üks? Kaks?

Ent siis lajatas pauk!

Teine, kolmas!

Tume kaja levis vaiksesse külla nagu rahepilve raske kohin. Peremehe sõrmed vabanesid kirvevarrel, pakult varises laaste alla.

Mis juhtus metsas?

Ohtul leidis veskiline metsatee äärest laiba... See lebas

selli kanarbikus, silmad lahki, suu irvakil, kärbsed ridastikku huultel.

Üks puutüvi oli verine, ja tee ääres maas – pikk nõor.

Mees tundis ära tardunud laiba – kordniku.

Teine mees jäi jäljetult kadunuks.

Raudne sõber

Kaskede all pilgutatas vana sepikeja must siluett oma väikest halli silma – akent. Il lõgestas lau värvavaid kiviseinas, nagu tahaks inimene sisse tungida, tundmatu, võõras, kes ei vasta ühelegi küsimusele, vaid lõgestab ikka tummalt edasi, vedades otsivaid sõrmi väravail. Ent sepikeja nõrgised väravad olid seestpoolt haagiga kinni – sepikejas oli inimene. Lebas seal tööpingil kõveras nagu päikesekoer, jalad käte vahele tõmmatud. Rändas nädala eest maanteel, nägi sepikeja tee veeres, astus sisse, küsis tööd.

Vana sepp Peep, kes viilis rauda, piilus kõõrdi tulijat, võitis vaevalt tervituse vastu.

»Kust tulded? Kust maa mees? Mis nimi?«

Sülitas viihännale, töötas edasi: rauapuru puistus nagu liiva põltele, põrandale.

»Miks hulgud? Miks ei leia tööd? Hoovsada käed ei jää ilmaski seisma.«

Viil libises rauvalt, Peep vandus: tulijal mehel oli kuri silm. Vaatas Peebu tahmaseid käsi, mangus tööd, – nälg ajanud linnast maale.

»Kui oled linnast, siis oled joodik.« ütles Peep. »Mis tööd mina oskan anda joodikule? Kui oled linnast, siis hakkad mu varanduse üle teiseks peremeheks, võtad nädalast pühapäevile lisa, ei oska maasepa tööd. Kui oled linnast, siis tahad magada kahe palaka vahel.«

Vaatas kõõrdi tulijat, pilutas silmi.

»Ei võta tööle inimest, kes toob majja kõlvatu elu: mul on